

Moje školní roky v Ostravě (1957–1962)

CTIBOR NEČAS (†)

Nečas Ctibor: My school years in Ostrava (1957–1962)

This memory-based text presents the recollections of noted Moravian historian Professor Ctibor Nečas (1933–2017) about his early professional career, which was intertwined with Ostrava. The temporal point of focus in the text is the turn of the 1950s and 1960s, when Nečas, then a fresh graduate of teaching studies, came to Ostrava. Here, after a brief career in secondary education, he assumed the position of research assistant in the Pedagogical Institute in Ostrava, where he worked until 1962. This is also the point at which the recollections of Professor Nečas end.

Key words *Ctibor Nečas; Pedagogical Institute in Ostrava; 20th Century; Teachers; Memories*

Po učitelském studiu dějepisu a češtiny na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity jsem déle než čtvrt roku čekal na umístěnku. Došla teprve pár dní před začátkem školního roku, takže jsem se konečně mohl s červeným diplomem v kapse vypravit do průmyslového centra republiky, abych tam zahájil svou pedagogickou kariéru.

Ze stejného ročníku brněnské filozofie našli tehdy trvalé uplatnění na ostravském pracovním trhu Jaroslav Müller (ve studiu ČST) a Ladislav Vymazal (v redakci deníku *Nová svoboda*). Kromě nich působili v televizi rovněž Ivo Možný a Vlastimil Nepeřil, ve školských službách Ivo Imrýšek, Jan Skutil, Jaromír Ševela ad. Na krátký víkend jsme někteří odjízďeli do milovaného Brna a v neděli se půlnočním osobním vlakem vracovali zpátky do města, které nám poskytlo tu stálé, tam přechodné zaměstnání.

V Ostravě jsem učil na dvou středních školách: prvním rokem na osmileté v Přívoze a další necelá dvě léta na jedenáctileté v Porubě. V rozvrhu jsem měl pokaždé více češtiny než dějepisu, na osmiletce nádvakem též trochu občanské a též tělesné výchovy (v ní jsem byl pro školu kupodivu neúspěšnější. Podařilo se mi totiž z největších darebů sestavit hokejové mužstvo, které se probojovalo v soutěži ostravských škol až do finále. Kluci je sehráli ve vypůjčených dresech poprvé na zimním stadionu a já jsem ve funkci trenéra ve vytahaném černém svetru stanul poprvé na skutečné střídačce. Ono poprvé bylo také naposled – dostali jsme výprask 4:1.

Přívozští žáci pocházeli z pověstného Přednádraží a z malé okrajové osady Oderky, porubští studenti z prvních dvou obvodů (třetí se teprve budoval a měl zatím dostavěnou jen komunikační síť) z novotou zářícího sídliště a z jeho sousedních částí statutárního města, případně z dalších obcí spojených lokálkou ze Svinova do Kyjovic (místní obyvatelé jí neřeknou jinak než *Komárek*). Žáci, stejně jako studenti, jsou v současnosti letitými dědky a babičkami, přesto si dovedu vybavit většinu jejich přijmení. Prožil jsem totiž s nimi, ode

mne pouze o několik roků mladšími, přemíru zážitků, ve kterých měly rozhodnou převahu radosti nad starostmi.

Bydlel jsem v podnájmu na Bachmačské ulici, odkud bylo blízko, co by kamenem dohodil, k impozantní budově Nové radnice. V její levé stavební frontě sídlil tehdy Městský archiv a pravou zabírala Studijní vědecká knihovna (tak aspoň zněl její tehdejší název). Zatímco archiv měl jedinečnou sbírku regionálních dobových periodik, v knihovně to bylo kapku horší, protože nabízela chudobný výběr nejzákladnější odborné literatury a ze společenskovědních časopisů tuším jen *Slezský sborník*. Oba tyto „chrámy vědy“ jsem za volných odpolední takřka pravidelně navštěvoval. Archivní badatelna zela obvykle prázdnotou (čas od času se tam jen na skok objevil fejetonista a povídkář Josef Filgas), naproti tomu knihovničitárna se mohla pochlubit daleko větším počtem návštěvníků, i tam se ale dala bez námahy najít nějaká prázdná židle a s ní i žádoucí klid k četbě a studiu.

Okruh mých přátel nikdy neoplýval přílišnou šíří ani hustotou. Toto vpravdě maličké stádo či v latinském sousloví *posillus grex* rozšířili v Ostravě jednak kolegové z porubské jedenáctiletky Milan Palacký a Jaromír Šavrdra (vzpomínal jsem na oba při jiné příležitosti), jednak předseda krajské pobočky *Vědecko-technické společnosti* Hynek Kožušník a dále generační druh Milan Myška.

Hynek byl zakládajícím členem KSC, během čistek roku 1969 exemplárně ze strany vyloučeným. Znal do podrobností konkrétní meziválečnou a poválečnou politickou situaci v Ostravě. Jeho prostřednictvím jsem se seznámil s levicově orientovanými židovskými seniory, jakými byli někdejší právník a publicista Karel Goliath, příslušník Svobodova armádního sboru Ezechiel Pillersdorf anebo parašutista a odbojář Rudolf Peschl. Od nich jsem se dověděl řadu neznámých a netušených reálií z nedávné ostravské minulosti.

Goliath mi vyprávěl zejména o své advokátské praxi, o časopisu *Turbina* a pouze marginálně se zmiňoval o předlouhé internaci ve stalinských koncentracích. Pillersdorf mne při jedné procházce zavedl k ošuntělému domu na Nádražní ulici, kde bývala kavárna a tu prý za příležitostných cest k přívozkým známým s oblibou vyhledávala silná kuřačka Rosa Luxemburgová. Peschl s hořkostí vzpomínal na vykonstruované obvinění ze sionismu, kvůli kterému si odseděl několik poválečných let v žaláři.

S Milanem [Myškou, pozn. red.] jsem se poprvé viděl jak jinak než v ostravském archivu. Tam jsme, brněnský docent Zdeněk Konečný spolu se mnou, přistoupili na lákavou nabídku k autorské spolupráci na kolektivní monografii o dějinách Vítkovických železáren. Domluvili jsme hrubou koncepci, periodizační mezníky a jednotlivé autorské podíly. Z velkorysého plánu však nakonec sešlo a zbyla z něj pouhá torza. Iniciátorovi se podařilo publikovat jeho podíl v plném rozsahu, Zdeňkův rukopis se ale nelíbil recenzentům (ti ho vrátili k přepracování a nakonec kdesi zašantročili, takže dnes už o něm nemá nikdo potuchu), já jsem z přiděleného nejnovějšího úseku stačil pokrýt pouze období nacistické okupace (text jsem zveřejnil po vleklém handrkování teprve na prahu normalizace, ta ho však dala stáhnout z distribuce, takže publikace musela s dalšími prohibity nadlouho ležet a zastarávat v trezoru).

Od schůzky v ostravském archivu uplynul nějaký čas, než jsem se s Milanem potkal znovu, tentokrát v Porubě. Hledal tam jakousi výstavu nábytku, na kterou ho vypudila manželka Pavla, aby prý byl alespoň trochu nápomocný při zařizování právě přiděleného bytu. Při tomto víceméně náhodném a rychlém setkání, kdy jsem spěchal do vyučování, mi dal echo o sérii chystaných výběrových řízení na Pedagogickém institutu, který tehdy stál těsně před svým přesunem z Opavy do Ostravy. Naznačil mi, že se ohlíží po

spolupracovníkovi a že by uvítal, kdybych se přihlásil do konkurzu na vypsané místo pro historika.

Ten návrh byl příliš lákavý, než aby šlo ponechávat ho jen tak bez povšimnutí. Případnou jeho realizaci bych získal nejenom více prostoru a času k zamýšlené vědeckovýzkumné činnosti, ale posunul bych se na kantorském žebříčku podle známého Plantova rčení *Ab asinis ad boves*.

A tak jsem nejprve požádal profesora Macůrka o zhodnocení mého studia a prvních publikačních pokusů (jeden měl vyjít a zanedlouho také vyšel v Bělehradě); brněnský seminář slovanských dějin poslal konkurzní komisi požadované vyjádření obratem. Když potom posudek s kladnými adjektivy vypracovala stejně bezodkladně rovněž porubská jedenáctiletka, ocitla se moje přihláška ve výběrovém řízení *prima loco*, kdežto druhá adeptka Vlasta Šupáková byla zařazena až na místo druhé.

S platností od 1. září 1960 jsem byl jmenován odborným asistentem na ostravském Pedagogickém institutu a ustanoven tam pro výuku obecných dějin a metodiky dějepisu. Postupně jsem k asistentuře přibíral i různé externí funkce, např. poradce pro inspekční činnost při školském odboru ostravského KNV a nakrátko také prozatímního vedoucího a potom už jen spolupracovníka Kabinetu dějepisu Krajského pedagogického ústavu aj.

Pedagogický institut v Ostravě, stejně jako jeho předchůdkyně Vyšší pedagogická škola v Opavě, byl určen ke vzdělávání a výchově kandidátů učitelství na 1. a 2. stupni základních škol. Měl se stát typem vysoké školy, k čemuž mu však v dané chvíli chybělo jak potřebné prostorové a technické vybavení, tak zejména vědecko-pedagogické personální obsazení. Na škole i institutu působil zatím jediný docent obecné pedagogiky, jímž byl tehdejší ředitel Vlastimil Uher, všichni ostatní vyučující byli jen odbornými asistenty. Platilo to i o zástupci ředitele Aloisu Knopovi, který současně vedl katedru českého jazyka a literatury; autonomní součástí této katedry bylo oddělení nebo spíš „odděleníčko“ dějepisu a zeměpisu.

Členové katedry měli k dispozici v někdejší budově tzv. Bílé školy na Třídě 30. dubna č. 22 jednu větší a dvě malé pracovny: bohemisté se tísnili v té větší, na historiky a geografy zbývaly obě malé. Všechny tyto, abych tak řekl kutlochy, byly mezi sebou propojeny dveřmi, takže v prostředním, který připadl historikům a z něhož navíc vedl společný východ na chodbu, bylo tak málo místa, že v něm mohl stát pouze psací stůl s židli a se dvěma křesly (z jednoho vylézaly malé čalounické hřebíčky, takže při prvním posazení jsem si o ně rozškubl nohavici zánovních riflí).

Na kmenové češtinářské katedře po boku dvou lingvistů, Knopa a Jaroslava Hubáčka, a jediného literárního historika Jaroslava Pleskota zaujali posty nových vyučujících Naděžda Bayerová, Zdeňka Čermáková, Ladislav Dvořáček, František Krušina, Jana Říhová a Jiří Svoboda, všichni čerstvě vybraní ze včera vypsanych konkurzů byli najednou postaveni před nové pedagogické a výzkumné úkoly.

Obdobnou situaci se vyznačovalo rovněž sporé dějepisně-zeměpisné oddělení vedené cílevědomým Milanem Myškou, jemuž byl k ruce geograf Radim Prokop. K prvně jmenovanému jsem nyní přibyl ještě já, k druhému Vladimír Svarovský. A stejně jako u bohemistů se jednalo o odborné asistenty, z nichž pouze jeden dokončoval kandidátskou disertaci; ostatní dříve či později teprve začínali uvažovat o předepsaném a očekávaném od nich kvalifikačním růstu.

Někteří pracovníci katedry, a spíš více než méně také ostatních pracovišť, setrvali nadále na úrovni učitelů středních nebo základních škol, takže kvalifikačně stagnovali. Inu, jak stojí v Novém zákoně – *Multi sunt vocati, pauci vero electi*.

Milan Myška po absolvování jednooborové historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy nastoupil na Vyšší pedagogickou školu v Opavě. Tam působil zprvu jako asistent a záhy jako odborný asistent. O vyučování se dělil s poněkud přemoudřelým, publikačně však v podstatě sterilním Františkem Crkovským.

Když se škola transformovala na Pedagogický institut a ten byl umístěn do uvolněných k tomu školních objektů na Třídě 30. dubna a na Českobratrské ulici v centru Ostravy, nemohl Milan po odchodu Crkovského do tehdejšího Státního oblastního archivu v Opavě zastávat celý úvazek sám, a proto při očekávaném nárůstu posluchačů přijal na své oddělení nejprve mne a potom ještě Miloně Dohnala. Oba tito mí kolegové a blízcí přátelé se zabývali hospodářskými a sociálními dějinami a pilně připravovali a postupně předávali do tisku publikace, které se následně staly východiskem dalšího jejich vědecko-pedagogického postupu. Milanovi se v tomto období stala frekventovaným tématem průmyslová revoluce, Miloňovi problematika manufakturního období.

Milana favorizovali profesori [Josef] Polišenský a [František] Kutnar, v jejichž seminářích získal úctu k materiálové bázi včetně metodologických podnětů k heuristice a interpretaci. Měl dokonalý přehled o nejnovější literatuře a zejména o stavu pramenů ke zvolenému tématu, což obojí uplatnil ve svých prvních monografiích: o dějinách Vítkovických železáren a o počátcích moravského železářství. Jako vyučující měl pečlivě připravené přednášky (mohl jsem se o tom *prima facie* přesvědčit, neboť mi při suplování vždycky půjčil jejich doslovné texty s tabulkovými i s obrazovými přílohami) a byl přísným examinátorem (pokud si dobře vzpomínám, posluchači obávanou byla u něj už dílčí zkouška z *Úvodu do studia dějepisu*). Udržoval těsné kontakty se svou alma mater, s oběma moravskými univerzitami a postupně i se zahraničními partnery. Díky organizačním dovednostem seskupil kolem sebe tým pracovníků, který si vydobyl renomé a oprávněné uznání ve vědecké komunitě doma i v cizině, takže se začínalo mluvit dokonce o jeho ostravské historické škole, která se specializovala a zajišťovala vědeckou práci v oblasti hospodářských a sociálních dějin novověku.

S Milanem, který je ode mne starší pouze o necelý jeden roční kvartál a jsme tedy, jak se u nás na Slovácku říká, rovníci, jsem si velmi dobře rozuměl nejenom po osobní, ale rovněž po pracovní stránce. Vydali jsme spolu několik publikací. Jako autoři jsme na sebe navazovali v první české monografii o minulosti města Ostravy a své podíly jsme do ní napsali natolik spřízněnou rukou, že jsme pak přistoupili k edici populárně naučných přehledů nejenom o historii Ostravy, ale také Ostravsko-karvinského revíru. Ve zpracování dalších podobných prací (o železářství, o dělnických koloniích aj.) nám zabránila normalizace, kdy byl první z autorské dvojice „vědecky zlikvidován“ a druhý podstatně „příbrzděn“.

Milan to byl, kdo mne zlákal a převedl z malého, prostorného, či rozměrného středoškolského prostředí na zakládanou a rodící se vysokou školu, kdo mi ponechával volnost při výběru badatelských témat, kdo se stal pracovitostí, tvůrčím zápallem a publikačními aktivitami příkladem hodným následování. Vděčím osudu, že jsme si byli nablízku, byť to trvalo jen po dobu pěti let. K 1. únoru 1962 jsem totiž přešel z ostravského na brněnský institut [Pedagogický institut Brno, pozn. red.].

Tím ale náš blízký vztah nemohl skončit, protože podle listu sv. Jeronýma *Amicitia, quae desinere potuit, numquam vera fuit*. Přátelství to bylo pravé, a proto dále žilo, ba se prohlubovalo. Zůstávali jsme spolu alespoň v písemném kontaktu a snažili se vzájemně si pomáhat, když jeden ztratil obživu a druhému hrozil podobný osud. Chtěl jsem těžce

zkoušenému příteli poskytnout pomoc při hledání zaměstnání v Technickém muzeu v Brně nebo v jihomoravských podnikových archivech. Všude byla však veškerá moje snaha marná.

Naposledy jsem se s Milanem setkal za svého posledního lázeňského pobytu. Jakmile se doslechl o mém léčení, rozjel se i se svou ženou Pavlou za mnou do Klimkovic a strávili jsme pak v lázeňské kavárně u sklenky dobrého rulandského jedno kromobyčejně příjemné nedělní odpoledne. Touto radostnou vzpomínkou končím i předložené vzpomínkové vyprávění.